

Original article

İlkokul Öğrencileri İçin Prososyal Davranış Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması

Development and Validation of a Prosocial Behavior Scale for Primary School Students

Meryem Malçok ^{a,*} & Çiğdem Şahin Taşkın ^b

^a School of Graduate Studies, Canakkale Onsekiz Mart University, Canakkale, Türkiye

^b Department of Primary Education, Faculty of Education, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye

Özet

Prososyal davranışlar, bireylerin olumlu sosyal etkileşimler kurmalarında önemli bir yere sahiptir ve bu davranışların çocukluk döneminde ölçülmesi ve desteklenmesi, bireylerin topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlaması ve toplumun sosyal refahını artırmak için faydalı davranışların teşvik edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı; ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını değerlendirmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklem grubunu, 2023–2024 akademik yılında Çanakkale il merkezi ve ilçelerindeki ilkokullarda 3. ve 4. sınıf düzeyindeki 540 öğrenci oluşturmaktadır. Geçerlik çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen Açıklayıcı Faktör Analizi sonucunda ölçeğin dört faktörlü bir yapıdan oluştuğu belirlenmiştir. Bu faktörler Yardım ve Destek, Empati, İş birliği, Samimiyet olarak isimlendirilmiştir. Ölçek 3'lü Likert tipinde 17 maddeden oluşmaktadır. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçları ölçeğin iyi uyum değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .82 olarak hesaplanmış, test-tekrar test sonucunda ise Pearson korelasyon katsayısı $r = .721$ ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Bu kapsamda geliştirilen ölçeğin ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul çocukları, Prososyal davranışlar, Ölçek geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlilik

Abstract

Prosocial behaviors play a significant role in establishing positive social interactions among individuals. Assessing and supporting these behaviors during childhood is critically important for enabling individuals to adapt to society in a healthy manner and for promoting behaviors that contribute to social well-being. The aim of the present study is to develop a valid and reliable measurement tool to assess the prosocial behaviors of primary school students. The sample of the study consisted of 540 third- and fourth-grade students attending primary schools in the city center and districts of Çanakkale during the 2023–2024 academic year. Within the scope of validity studies, Exploratory Factor Analysis was conducted, and the results indicated that the scale had a four-factor structure. These factors were named Helping and Support, Empathy, Cooperation, Sincerity. The scale consists of 17 items in a 3-point Likert-type format. The results of Confirmatory Factor Analysis demonstrated that the model had good fit indices. The internal consistency coefficient of the scale was calculated as .82, and the Pearson correlation coefficient obtained from the test-retest analysis was found to be $r = .721$ ($p < .01$). These findings indicate that the developed scale is a valid and reliable instrument for assessing the prosocial behaviors of primary school students.

* Corresponding author:

Meryem Malçok is a doctoral candidate in the School of Graduate Studies, Canakkale Onsekiz Mart University, Canakkale, Turkey. Her research interests include the primary education.
Email: meryemmalcok@gmail.com

Keywords: Primary school children, Prosocial behaviors, Scale development, Validity and Reliability

Received: 27 October 2025 * **Accepted:** 30 April 2026 * **Published:** 08 June 2026

GİRİŞ

Toplumsal yaşam bireylerin bir arada yaşadığı, birbirine bağlı olduğu ve karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir sistemin varlığına dayanır. Bu bağlamda, prososyal davranışlar toplumsal hayatın daha sağlıklı ve uyumlu bir yapı sağlanmasında önemli bir rol oynar. Prososyal davranış olumlu sosyal etkileşimlerin kurulmasında kilit bir unsur olarak kabul edilmektedir (Wentzel, 2015). Alanyazında prososyal davranış kavramı farklı boyutlarıyla ele alınmış ve zaman içerisinde çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır (Wispe, 1972; Eisenberg ve diğerleri, 1996; Williams ve Berzhelsen, 2017). Prososyal davranışlar 1900'lerin başından itibaren antisosyal davranışların karşıtı olan eylemleri açıklamak ve anlamak amacıyla araştırmacılar tarafından incelenmiştir (Dempsey, 2021). Örneğin, Wispe (1972) "prososyal davranış" kavramını ilk kez kullandığında bu kavramı saldırganlık ve diğer antisosyal davranışların aksine başkalarına ve topluma yarar sağlayan eylemler olarak tanımlamıştır. Prososyal davranışlar kaynak paylaşımını ve başkalarının hedeflerine ulaşmasına yönelik araçsal yardımları da içermektedir (Williams ve Berzhelsen, 2017). Bu açıklamalara ek olarak, birçok araştırmacı başkalarına fayda sağlamak amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bireysel davranışlar şeklinde tanımlamaktadır (Eisenberg ve diğerleri, 1996; Tintori ve diğerleri, 2021; Cheon ve diğerleri, 2018). Benzer şekilde, bazı araştırmacılar prososyal davranışı başkalarına fayda sağlayan ya da uyumlu ilişkileri teşvik eden eylemler olarak ifade etmektedir (Hay, 1994; Jason ve Tisak, 2001). Prososyal davranışlar beklenen bir ödülü kazanmak veya herhangi bir cezadan kaçınmak için değil, içsel tatmin veya değerler tarafından motive edilmektedir. Bu davranışlar bireylerin kendileri için bir karşılık beklemeden, paylaşma, yardım etme, içtenlik, hayırseverlik vb. olumlu sosyal tutum ve davranışlarla kendini gösterir (Setiavati ve Ernavvati, 2019). Alanyazın prososyal davranışların gönüllü faaliyetlerin yanı sıra başkalarının hedeflerine, amaçlarına ulaşmasını sağlamak için yardım etme, paylaşma, başkalarını rahatlatma, duygusal destek sağlama gibi olumlu sosyal davranışları kapsadığını vurgulamaktadır (Asrori, 2017; Williams ve Berzhelsen, 2017; Li ve Shao, 2022). Bu doğrultuda, prososyal davranışların bireye ya da gruba yardım etmeyi veya onlara fayda sağlamayı hedefleyen gönüllü eylemleri kapsadığı anlaşılmaktadır.

Prososyal davranışların çocuk gelişimindeki önemi her geçen gün daha çok vurgulanmakta ve bu bakış açısı her geçen gün yaygınlaşmaktadır (Dunfield, 2014). İlkokul döneminde prososyal davranışların kazanılması, çocukların toplumsal hayata uyum sağlayabilmelerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Prososyal davranışlar kişilerin sosyal ilişkiler kurup bunları devam ettirebilme becerisi, sınıf içinde aktif rol alması ve sosyal çevreyle uyumlu bir etkileşimleri için gereklidir (Ramaswamy ve

Begin, 2009). Bu kapsamda prososyal davranışların erken dönemde geliştirilmesinin akademik başarı ve sosyal uyum üzerinde önemli bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, bu davranışların erken yaşta kazandırılması uzun vadede bireysel ve toplumsal başarıyı destekleyecektir. Prososyal davranışların gelişimi farklı şekillerde açıklanmaktadır. Yaklaşımlardan biri prososyal davranışların çocukların büyüme sürecinde davranışsal modelleme ile zihinsel ve duygusal gelişim süreçlerinin bir sonucu olarak kazanıldığını öne sürmektedir. Diğer bir yaklaşım ise yaşamın ikinci yılında şekillenmeye başladığını; toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklarla birlikte bireysel kişilik özelliklerine dahil edildiğini savunmaktadır (Hay, 1994). Bu durum, prososyal eğilimlerin bireysel farklılıklarla çeşitlendiğini ve çocukluk döneminde düzenlenir hale geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla, ilkokul yılları çocukların prososyal davranışlarının temellerinin atıldığı kritik bir gelişim evresi olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, ilkokul çağındaki çocukların prososyal davranışlarının gelişimini anlamak ve incelemek büyük bir önem taşımaktadır (Chen ve diğerleri, 2020). Alanyazında prososyal davranışların ölçümüne yönelik farklı yöntem ve teknikler bulunmaktadır. Ancak, ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını ölçmeye yönelik araçların sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Mevcut ölçeklerin çoğunun okul öncesi öğrencilerine yönelik olduğu ve çocukların davranışlarının ebeveynler veya öğretmenler tarafından değerlendirilmesine dayalı olduğu anlaşılmaktadır (Bağcı 2015; Yüceol ve diğerleri, 2020). Bu durum, ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarının doğrudan değerlendirilebilmesinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu açıklamalar ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını değerlendirmeye olanak tanıyacak bir ölçme aracının geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını değerlendirmeye yönelik bir ölçek geliştirilmesi hem alanyazına hem de eğitim uygulamalarına önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu sayede, ilkokul öğrencilerinin toplumsal hayata uyum süreçlerine destek sağlayacak verilerin elde edilmesine olanak tanınacaktır. Bu açıklamalar doğrultusunda, bu çalışmada ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını belirlemek için bir ölçek geliştirme çalışması olarak tasarlanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır (Fraenkel ve Wallen, 2006). Tarama modeli, araştırma konusu olan kişi, nesne veya olayları müdahale etmeden, mevcut durumu doğal hâliyle gözlemlemeyi ve betimlemeyi hedefleyen ve mevcut durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan bir yöntemdir (Karasar, 2017).

Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırmanın örneklemini 2023–2024 akademik yılında Çanakkale il merkezi ve ilçelerinde bulunan ilkokul üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait detaylı bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir. Ölçme aracının geliştirilmesi aşamasında basit rastgele örnekleme

kullanılmıştır. Bu yöntem, evrendeki tüm birimlerin örnekleme dahil edilmesini eşit ve bağımsız bir olasılıkla sağlayarak, örnekleme alınacak bireylerin rastgele seçilmesine olanak tanır (Büyüköztürk vd., 2020).

Tablo 1. Çalışma örnekleminin demografik özellikleri

	Kız		Erkek		3. Sınıf		4. Sınıf		9 yaş		10 yaş		Toplam
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Açımlayıcı Faktör Analizi	268	49,6	272	50,4	294	54,4	246	45,6	298	55,8	242	44,81	540
Doğrulayıcı Faktör Analizi	268	49,6	272	50,4	294	54,4	246	45,6	298	55,8	242	44,81	540

Tablo 1 incelendiğinde toplamda 540 öğrenciden 268'i kız (49,6%), 272'si erkek (50,4%) olmak üzere cinsiyet açısından dengeli bir dağılım sağlanmıştır. Yaş dağılımı incelendiğinde, 9 yaşında 298 öğrenci (55,8%) ve 10 yaşında 242 öğrencinin (44,8%) araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Açımlayıcı Faktör Analizi için veriler toplam 540 öğrenciden toplanmıştır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken, temsil yeterliliğini koruyacak en düşük sayıya ulaşılması hedeflenmiştir. Temsil yeterliliği, araştırma evreninin ne ölçüde temsil edilmek istendiğini belirtir (Karasar, 2006). Faktör analizinde örneklem büyüklüğüne ilişkin güvenilir sayının en az 300 kişi olduğu alanyazın tarafından vurgulanmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Bu doğrultuda, bu çalışma kapsamında yeterli sayıya ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Alanyazında, bazı araştırmacılar farklı örneklem üzerinde analiz yapmayı önerirken (Kılıç Çakmak ve diğerleri, 2014; Worthington ve Whittaker, 2006); bazıları açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin aynı örnekleme uygulanabileceğini belirtmiştir (Doğan ve diğerleri, 2017). Bu doğrultuda, açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri aynı örneklem grubunda gerçekleştirilmiştir.

İlkokul Öğrencileri için Prososyal Davranış Ölçeğinin Geliştirilmesi

Bu çalışmada öncelikle ölçek geliştirmede kullanılan aşamalar tespit edilmiştir. Bu aşamalar; ölçülmesi planlanan yapının belirlenmesi, madde havuzunun oluşturulması, ölçme biriminin belirlenmesi, madde havuzunun uzmanlar tarafından değerlendirilmesi, yeniden gözden geçirme, hazırlanan ölçek maddelerini örneklem grubuna uygulama, istatistiksel analizler sonucunda ölçeği uygulamaya hazır hale getirme olarak belirlenmiştir (DeVellis, 2014). Ölçülmesi planlanan yapının belirlenmesi için öncelikle alanyazın incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmacılar tarafından 30 maddelik soru havuzu hazırlanmış ve uzman görüşü değerlendirmesi için hazır hale getirilmiştir. Bu kapsamda uzmanlardan maddeleri açıklık ve anlaşılabilirlik, dil anlatım ve ölçülmek istenen yapıya uygunluk bakımından değerlendirmeleri istenmiştir. Bunun yanı sıra uzman değerlendirme formunda uzmanların maddelere ilişkin görüşlerini ve önerilerini belirtebileceği açıklamalar kısmına yer verilmiştir. Hazırlanan ölçek maddeleri sosyal-duygusal öğrenme üzerine çalışan olan bir uzman öğretim üyesinin, iki psikolojik danışmanın, bir rehberlik ve psikolojik danışmanlık uzmanının ve bir de eğitim

programları uzmanının görüşüne sunulmuştur. Ölçek maddeleri ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) ait ilkokullarda öğretmenlik yapan iki sınıf öğretmenin görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda maddelerin ilkokul öğrencilerinin bilişsel ve gelişimsel düzeylerine uygunluğu, sınıf içi uygulanabilirliği ve öğrencilerin günlük yaşamlarında sergiledikleri sosyal-duygusal davranışlarla ne ölçüde örtüştüğü incelenmiştir. Öğretmenlerden alınan geri bildirimler, ölçek maddelerinin dil ve anlaşılabilirlik düzeyinin iyileştirilmesine katkı sağlayarak, ilkokul düzeyinde daha işlevsel hale getirilmesine yardımcı olmuştur. Uzman görüşlerinin değerlendirmesi kapsamında ölçek maddeleri gözden geçirilerek, öneriler doğrultusunda düzenlemeler yapılmış ve 31 maddelik taslak form hazırlanmıştır. Hazırlanan form anlaşılabilirlik bakımından incelenmesi amacıyla 3. ve 4. sınıf düzeyindeki ilkokul öğrencilerinden beş öğrenciye okutulmuştur. Görüşler doğrultusunda düzenlenen 31 maddelik ölçek, ilkokulun 3. ve 4. sınıf kademelerinde yer alan öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ölçeğin yapı geçerliliğinin incelenmesi amacıyla veriler üzerinde sırasıyla açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Geçerlik Çalışmaları

Ölçeğin yapı geçerliliğini incelemek amacıyla verilere Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi ile ölçeğin faktör yapısı belirlenmiş, ardından elde edilen yapının doğrulanması amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış ve model uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Açıklayıcı Faktör Analizinden Elde Edilen Bulgular

Faktörlerin belirlenmesi ve ölçeğin geçerliliğinin incelenmesi amacıyla, değişkenler arasındaki ilişkilere dayanılarak verilere Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanmış ve verilerin faktör yapısı analiz edilmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarında sıkça kullanılan temel istatistiksel analiz yöntemlerinden biridir (Şencan, 2005). Analize başlamadan önce, veri setinin faktör analizine uygunluğunu incelemek amacıyla verilere Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik testi ile Bartlett's küresellik testi uygulanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Katsayısı	,877
Yaklaşık Ki-Kare (χ^2) Değeri	1632,477
Bartlett's Küresellik Testi	
df	136
Sig.	,000

Tablo 2 incelendiğinde, bu ölçeğin KMO değeri .87 olarak hesaplanmıştır. KMO değerinin .70'in üzerinde olması, ölçek maddelerinin faktör analizi yapılabilirliğini ve KMO testi sonuçlarının "iyi" olarak yorumlanabileceğini göstermektedir (Field, 2009; Leech ve diğerleri, 2005). Ayrıca, Bartlett's

küresellik testi sonuçlarının .000 (.000, $p < .01$) ile anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular veri setinin faktör analizine uygun nitelikte olduğunu doğrulamaktadır.

Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesinde veri setine Temel Bileşenler Analizi yöntemi uygulanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Her maddenin bir faktördeki yükünü en üst düzeye çıkarmak ve faktör yapısının daha net ortaya konulması amacıyla verilere faktör döndürme yöntemlerinden varimax dik döndürme uygulanmıştır (Yong ve Pearce, 2013). Faktör analizinde .40 ve üzeri yük değerine sahip olan maddeler kabul edilmiş ve binişik maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Dik döndürme sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde 17 maddeden oluşan 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. İlkokul Öğrencileri için Prososyal Davranış Ölçeği'ne ait maddelerin faktör yük değerleri

Maddeler	Faktör İsimleri	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
M1	YardımdesteK	,742			
M2	YardımdesteK	,644			
M3	YardımdesteK	,568			
M4	YardımdesteK	,497			
M5	YardımdesteK	,407			
M6	Empati		,654		
M7	Empati		,633		
M8	Empati		,627		
M9	Empati		,579		
M10	İşbirliği			,694	
M11	İşbirliği			,635	
M12	İşbirliği			,569	
M13	İşbirliği			,552	
M14	Samimiyet				,721
M15	Samimiyet				,683
M16	Samimiyet				,546
M17	Samimiyet				,467

Tablo 3 incelendiğinde, maddelere ait faktör yüklerinin .407 ile .742 aralığında yer aldığı görülmektedir. Elde edilen faktörler sırasıyla Yardım ve Destek, Empati, İş Birliği ve Samimiyet olarak adlandırılmıştır. Büyüköztürk (2015) bir ölçek maddesinin anlamlı kabul edilebilmesi için ait olduğu faktör üzerindeki yük değerinin en az .30 olması gerektiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, ölçek maddelerinin faktör yüklerinin istatistiksel olarak anlamlı ve yeterli düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda, ortaya çıkan faktör yapısına dair özdeğerler ve açıklanan toplam varyans yüzdelere dair bulgular ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 4. Faktörlere ilişkin öz değerler ve toplam varyans içindeki katkı yüzdeleri

Madde	Başlangıç Özdeğeri	Açıklanan Varyans (%)	Kümülatif %	Döndürülmüş Özdeğer	Varyans Oranı (%)	Kümülatif %
1	4,483	26,373	26,373	4,483	26,373	26,373
2	1,344	7,905	34,278	1,344	7,905	34,278
3	1,104	6,496	40,774	1,104	6,496	40,774
4	1,041	6,123	46,897	1,041	6,123	46,897
5	,986	5,801	52,698			
6	,860	5,058	57,756			
7	,814	4,787	62,543			
8	,796	4,681	67,224			
9	,731	4,301	71,525			
10	,706	4,151	75,676			
11	,693	4,077	79,753			
12	,661	3,887	83,640			
13	,625	3,678	87,318			
14	,584	3,437	90,755			
15	,573	3,369	94,124			
16	,539	3,168	97,292			
17	,460	2,708	100,000			

Tablo 4 dikkate alındığında, elde edilen ölçeğin birinci faktör toplam varyansın %26,373'ünü, ikinci faktör %7,905'ini, üçüncü faktör %6,496'sını ve dördüncü faktör %6,123'ünü açıkladığı görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizinden elde edilen dört varyansın ise toplam varyansın %46.897'sini açıkladığı belirlenmiştir. Alanyazın %40 ile %60 arasında açıklanan varyansın faktör analizlerinde uygun olarak kabul edildiğini göstermektedir (Kline, 1994).

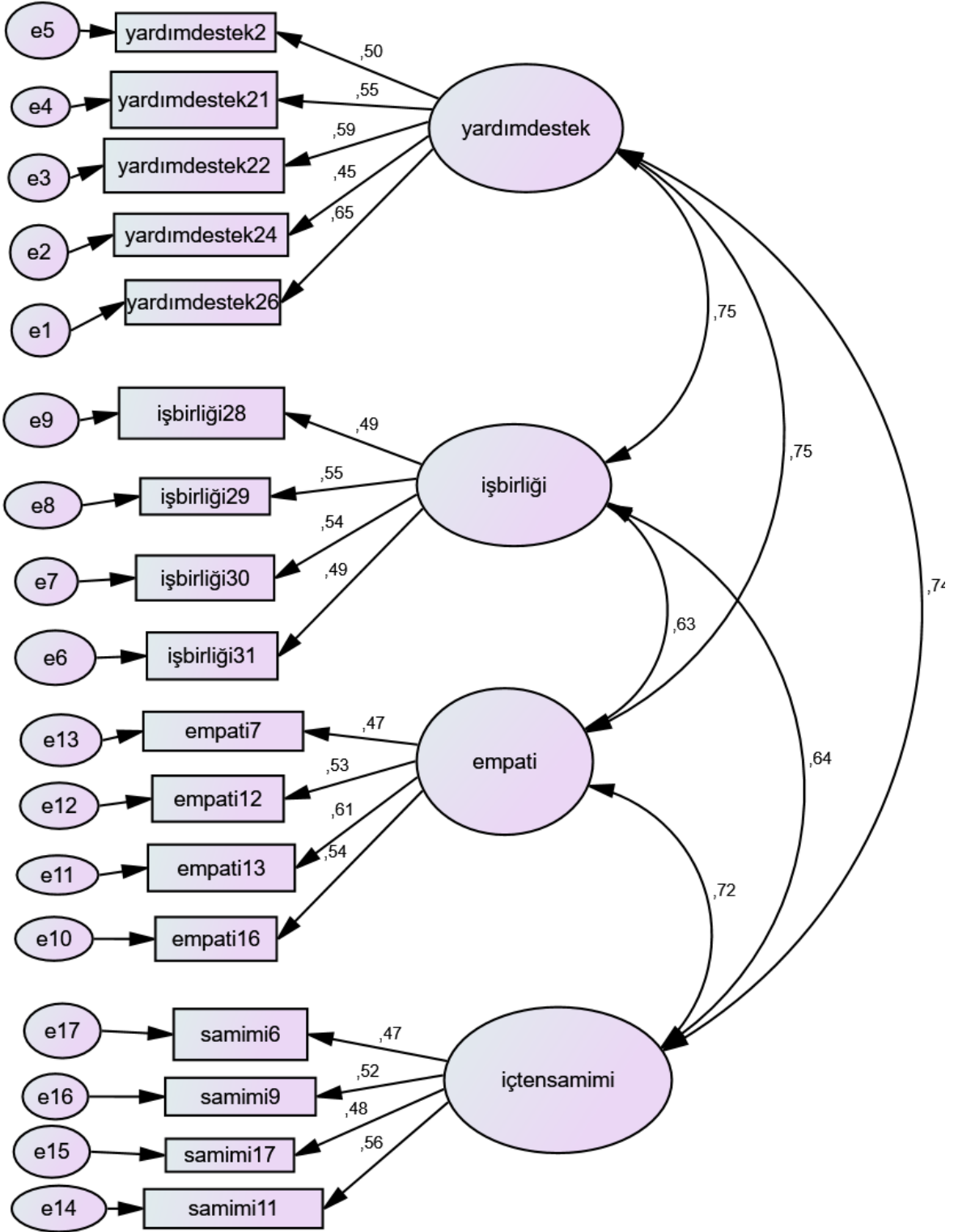
Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi önceden ortaya konmuş faktör yapısının mevcut veri üzerinde uygunluğunu test eden istatistiksel bir tekniktir. Doğrulayıcı faktör analizinin temel amacı gözlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin, önceden tanımlanmış gizil değişkenler aracılığıyla ne ölçüde açıklandığını test etmektir. Bu çalışmada açımlayıcı faktör analiziyle elde edilen faktör yapısının doğruluğunu test etmek amacıyla verilere doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Bu kapsamda uyum indeksleri incelenmiştir. Bu bulgular Tablo 5'te sunulmuştur (Kline, 2011).

Tablo 5. Ölçeğin Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Kabul Edilebilir Standartlar	Elde Edilen Değer
χ^2/sd (Ki-Kare / Serbestlik Derecesi)	< 3 (optimal uyum), < 5 (yeterli uyum)	1.92
GFI (Uyum İyiliği İndeksi)	≥ 0.90 (optimal uyum), ≥ 0.85 (yeterli uyum)	0.95
AGFI (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi)	≥ 0.90 (optimal uyum), ≥ 0.85 (yeterli uyum)	0.94
RMSEA (Kök Ortalama Kare Hata Yaklaşımı)	< 0.05 (Optimal uyum), < 0.08 (iyi uyum)	0.041
CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)	≥ 0.95 (Optimal uyum), ≥ 0.90 (iyi uyum)	0.93
PGFI (Tutumluluk Uyum İndeksi)	≥ 0.50 (yeterli uyum)	0.70

Tablo 5 incelendiğinde, Ki-kare χ^2/sd oranı 1.92 olarak hesaplanmıştır. Bu oran değerini iyi uyum gösterdiğine karşılık gelmektedir (Kline, 2011). Elde edilen değerler, önerilen modelin veriyle yüksek düzeyde uyum sağladığını ortaya koymaktadır. Modele ilişkin diğer uyum indeksleri ise GFI=0.95, AGFI=0.94, PGFI=0.70, RMSEA=0.041 ve CFI=0.93 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular doğrulayıcı faktör analizi ile test edilen modelin yapısal geçerliliğini ortaya koymakta ve kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığını göstermektedir

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Yapısal Modeli

Elde edilen yapısal model incelendiğinde, maddelerin faktör yüklerinin .446 ile .646 arasında değerler aldığı görülmektedir (Şekil 1). Bu değerler, gözlenen maddelerin hangi düzeyde ilgili değişkeni

temsil ettiğini gösteren standartlaştırılmış faktör yükleri ile değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon katsayılarını ifade etmektedir.

Güvenirlilik Çalışmaları

Ölçeğin güvenirlik analizleri kapsamında Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Alt boyutlara ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ise Samimiyet faktörü için .56, Yardım ve Destek faktörü için .67, İş birliği faktörü için .58, Empati faktörü için .60 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte, ölçeğin tamamına ait Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı .82 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ölçeğin güvenirliğini belirlemek amacıyla test-tekrar test güvenirliği incelenmiştir. Bu yöntem; bir ölçüm aracının zaman içindeki tutarlılığını değerlendirir (Tavşancıl, 2014). Bu kapsamda, aynı test aynı bireylere aynı koşullar altında farklı zamanlarda uygulanmaktadır. Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak güvenirlik belirlenmektedir. Bu doğrultuda, ölçek 98 katılımcıya 4-6 hafta ara ile uygulanmıştır. Ölçeğin birinci uygulamada ölçeğin standart sapması +0,26137 olarak hesaplanırken; ikinci uygulamada standart sapması +0,25761 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test sonucunda elde edilen Pearson korelasyon katsayısı $r=0.721$ olarak bulunmuş; anlamlılık düzeyi ise $p<0.01$ hesaplanmıştır. Bu bulgular, ölçeğin iki uygulama arasında güçlü ve anlamlı bir pozitif ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, ölçeğin güvenirlik açısından yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, elde edilen bulgular İlkokul Öğrencileri için Prososyal Davranış Ölçeği'nin psikometrik açıdan geçerlik ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, ilkokul öğrencilerinin prososyal davranış düzeylerini değerlendirmek amacıyla geçerliliği ve güvenirliği sınanmış bir ölçme aracı geliştirmek hedeflenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın kapsamında 3'lü likert tipinde ve toplam 17 maddeden oluşan İlkokul Öğrencileri için Prososyal Davranış Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek Yardım ve Destek, İş Birliği, Samimiyet ve Empati olmak üzere dört boyuttan oluşan kapsamlı bir yapıya sahiptir. Modele ilişkin uyum iyiliği indeksleri (GFI=0.95, AGFI=0.94, PGFI=0.70, RMSEA=0.041, CFI=0.93, $\chi^2/sd=1.92$) önerilen modelin iyi uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular ölçeğin ilkokul öğrencilerinin prososyal davranışlarını değerlendirme bakımından geçerli bir ölçme aracı olduğunu desteklemektedir.

Ölçeğin güvenirlik düzeyini belirlemek amacıyla her alt boyutta Cronbach's Alfa katsayıları hesaplanarak iç tutarlılık düzeyleri incelenmiştir. Sonuçlar, Yardım ve Destek boyutu için .67, Samimiyet boyutu için .56, İş Birliği boyutu için .58 ve Empati boyutu için .60 olarak belirlenmiştir. Alanyazında, Cronbach's Alfa katsayısının .80 ve üzerinde olması yüksek iç tutarlılık olarak kabul edilmektedir (Karagöz, 2019; Özdamar, 2002). Bununla birlikte, Field (2009) özellikle sosyal bilimlerde, yeni ölçeklerin keşif aşamasında düşük alfa değerlerinin kabul edilebileceğini belirtmektedir. Ayrıca, keşif amaçlı çalışmalarda yüksek güvenirlik eşliğinin her zaman gerekli olmadığını, zamanla daha yüksek güvenirlik seviyelerine ulaşılmasının beklendiğini ifade etmektedir.

Ölçek geliştirme sürecinde, bu tür değerlerin zamanla revizyon ve geliştirme yoluyla iyileştirilebileceği vurgulanmaktadır (Taber, 2018; Raines-Eudy, 2000). Araştırmacılar psikolojik ve eğitsel ölçümlerde, ölçeğin başlangıç aşamasında, yeni bir psikolojik yapının keşfedilmesi sırasında Cronbach's Alfa değerinin .50 veya biraz üzerinde olmasının kabul edilebileceğini belirtmektedir (George ve Mallery, 2003; Raines-Eudy, 2000). Ölçeğe ilişkin hesaplanan tüm Cronbach's Alfa değerlerinin önerilen eşik değerin üzerinde olduğu tespit edildiğinden, ölçeğin alt faktörlerine ait iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, ölçeğin tamamının Cronbach's Alfa katsayısı ise .82 olarak belirlenmiştir. Bu değer ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, test-tekrar test analizi sonucunda korelasyon katsayısı $r=.721$ olarak bulunmuştur. Bu değer, uygulamalar arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğu göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde, ülkemizde prososyal davranışların belirlenmesine yönelik geliştirilen ölçeklerin ilkökul düzeyinde oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Ata ve Artan, 2022). Bu çalışmada geliştirilen ölçek ile ilkökul öğrencilerinin kendi prososyal davranışlarını öz-bildirimlerine dayalı olarak ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Bu kapsamda geliştirilen ölçek, alanyazındaki önemli bir boşluğu gidermesinin yanı sıra, özellikle ilkökul düzeyindeki öğrencilerin prososyal davranışlarını değerlendirmede kullanılabilir nitelikli ve güvenilir bir ölçme aracı sunmaktadır. Bu yönüyle ölçeğin öğrencilerin prososyal davranışlarının değerlendirilmesinde ve bu davranışları destekleyen eğitim programlarının planlanmasında araştırmacılara ve eğitimcilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bulgular, uluslararası alanyazında yer alan prososyal davranış ölçekleri ile uyum göstermektedir. Örneğin, Jackson ve Tisak (2001) 7-12 yaş grubu çocuklarla yürüttükleri çalışmada prososyal davranışları; yardım etme, iş birliği, rahatlatma, paylaşma boyutlarıyla ele almıştır. Benzer şekilde, prososyal davranışlar Lo (1998) tarafından yardım etme, iş birliği, paylaşma, ilgilenme ve gibi alt boyutlar ile tanımlanmaktadır. Cheung, Ma ve Shek, 1998 ise 9-15 yaş aralığındaki çocuklarla yaptıkları çalışmada kullandıkları prososyal davranış ölçeğinde alt boyutları yardım etme, iş birliği ve paylaşım, duygusal ilişkiler ve örnek davranışlar olarak belirlemişlerdir. Prososyal davranış ölçeklerinin geliştirilmesinde, farklı davranış türlerini kapsayan çok boyutlu bir yapı oluşturulmasının ölçme aracının kapsam geçerliğini artırdığı ifade edilmektedir (Nielson ve diğerleri, 2017). Bu doğrultuda, bu çalışmada geliştirilen İlkokul Öğrencileri için Prososyal Davranış Ölçeği'nde yer alan Yardım ve Destek, İş Birliği, Samimiyet ve Empati boyutlarının, alanyazında prososyal davranışları tanımlayan temel bileşenlerle örtüştüğü ve kuramsal çerçeveye tutarlılık gösterdiği gözlenmektedir.

Bu çalışmada geliştirilen İlkokul Öğrencileri için Prososyal Davranış Ölçeği ilkökul düzeyindeki öğrencilerin prososyal davranışlarını değerlendirmeye yönelik hazırlanan eğitim ve müdahale uygulamalarının izlenmesinde bilimsel geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış bir araç olarak kullanılabilir. Prososyal davranışların erken yaşlarda desteklenmesi, çocukların sosyal uyumlarını, akran ilişkilerini ve okul ortamındaki sosyal etkileşimlerini olumlu yönde etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Caprara, Barbaranelli ve Pastorelli, 2001; Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006).

Bu nedenle geliştirilen ölçme araçlarının eğitim ortamlarında kullanılması, öğrencilerin sosyal gelişimlerinin izlenmesi ve desteklenmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç olarak, çalışmada geliştirilen ölçek, ilkokul öğrencilerinin prososyal davranış eğilimlerini değerlendirmek amacıyla geçerlik ve güvenirlik ölçütlerini karşılayan nitelikli bir değerlendirme aracı niteliğindedir. Öğrencilerin prososyal davranışlarını desteklemek, onların sosyal becerilerini ve toplumsal uyumlarını artırmada etkili bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Özellikle yardım, iş birliği ve empati gibi davranışların çocukların topluma uyum sağlamaları ve sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirmeleri açısından kritik olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, geliştirilen ölçeğin ilkokul öğrencilerinin prososyal eğilimlerini değerlendirmede gelecekteki çalışmalarda etkin bir şekilde kullanılacağı düşünülmektedir.

Ek Beyan: Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedir.

Etik Komisyon İzni: Bu araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 26/10/2023 tarihli ve 13/53 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Asrori, M. (2017). Developing students' prosocial behavior based on their value orientations. In *First Indonesian Communication Forum of Teacher Training and Education Faculty Leaders International Conference on Education 2017* (pp. 80–85). Atlantis Press.
- Ata, S., & Artan, İ. (2022). Çocuk Prososyallik Ölçeği: Çocuk formu geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 2(3), 1–14.
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi].
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (21. baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. baskı). Pegem Akademi.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Bandura, A., & Zimbardo, P. G. (2000). Prosocial foundations of children's academic achievement. *Psychological Science*, 11(4), 302–306.
- Cheon, S. H., Reeve, J., & Ntoumanis, N. (2018). A needs-supportive intervention to help PE teachers enhance students' prosocial behavior and diminish antisocial behavior. *Psychology of Sport and Exercise*, 35, 74–88.

- Cheung, P. C., Ma, H. K., & Shek, D. T. (1998). Conceptions of success: Their correlates with prosocial orientation and behaviour in Chinese adolescents. *Journal of Adolescence*, 21(1), 31–42.
- Chen, X., Tian, L., & Huebner, E. S. (2020). Bidirectional relations between subjective well-being in school and prosocial behavior among elementary school-aged children: A longitudinal study. *Child & Youth Care Forum*, 49(1), 77–95.
- Çarkçı, J. (2020). *Sosyal bilimlerde ölçek geliştirme kılavuzu*. Çizgi Kitabevi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Pegem Akademi Yayınları.
- Dempsey, S. H. (2021). *A study of prosocial behavior, workplace civility, and work engagement among employees in higher education* [Doctoral dissertation, University of South Carolina].
- DeVellis, R. F. (2014). *Ölçek geliştirme: Kuram ve uygulamaları* (T. Totan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Doğan, N., Soysal, S., & Karaman, H. (2017). Aynı örnekleme açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanabilir mi? S. Demirel (Ed.), *Küreselleşen dünyada eğitim içinde*. Pegem Akademi.
- Dunfield, K. A. (2014). A construct divided: Prosocial behavior as helping, sharing, and comforting subtypes. *Frontiers in Psychology*, 5, 1–13.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Karbon, M., Murphy, B. C., Wosinski, M., Polazzi, L., & Juhnke, C. (1996). The relations of children's dispositional prosocial behavior to emotionality, regulation, and social functioning. *Child Development*, 67(3), 974–992.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial behavior. In N. Eisenberg (Vol. Ed.) & W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 646–718). Wiley.
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. SAGE.
- Fraenkel, R. J., & Wallen, E. N. (2006). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference (11.0 update)* (4th ed.). Allyn & Bacon.
- Harrington, B., & O'Connell, M. (2016). Video games as virtual teachers: Prosocial video game use by children and adolescents from different socioeconomic groups is associated with increased empathy and prosocial behaviour. *Computers in Human Behavior*, 63, 650–658.
- Hay, D. F. (1994). Prosocial development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(1), 29–71.
- Jackson, M., & Tisak, M. S. (2001). Is prosocial behaviour a good thing? Developmental changes in children's evaluations of helping, sharing, cooperating, and comforting. *British Journal of Developmental Psychology*, 19(3), 349–367.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS uygulamaları çok değişkenli istatistik teknikleri* (5. baskı). Asil Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi* (16. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (30. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, Y. (2019). *SPSS, AMOS, META uygulamalı istatistiksel analizler*. Nobel Yayıncılık.

- Kılıç Çakmak, E., Çebi, A., & Kan, A. (2014). Developing a “Social Presence Scale” for e-learning environments. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. Routledge.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (1. baskı). Guilford Publications.
- Leech, N. L., Barrett, K. C., & Morgan, G. A. (2005). *SPSS for intermediate statistics: Use and interpretation* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Li, J., & Shao, W. (2022). Influence of sports activities on prosocial behavior of children and adolescents: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6484.
- Lo, R. Y. (1998). The investigation of elementary school children’s prosocial behavior and its related factors. *Journal of Pingtung Teachers College*, 11, 105–140.
- Nielson, M. G., Padilla-Walker, L., & Holmes, E. K. (2017). How do men and women help? Validation of a multidimensional measure of prosocial behavior. *Journal of Adolescence*, 56, 91–106.
- Özdamar, K. (2002). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Kaan Kitabevi.
- Ramaswamy, V., & Bergin, C. (2009). Do reinforcement and induction increase prosocial behavior? Results of a teacher-based intervention in preschools. *Journal of Research in Childhood Education*, 23(4), 527–538.
- Raines-Eudy, R. (2000). Using structural equation modeling to test for differential reliability and validity: An empirical demonstration. *Structural Equation Modeling*, 7(1), 124–141.
- Setiawati, E., & Ernawati, I. (2019). The evaluation of students’ prosocial behavior on primary education level. *Al-Bidayah: Jurnal Pendidikan Dasar Islam*, 11(2), 226–237.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Seçkin Yayıncılık.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Allyn and Bacon.
- Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach’s alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48(6), 1273–1296.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Tintori, A., Ciancimino, G., Palomba, R., Clementi, C., & Cerbara, L. (2021). The impact of socialisation on children’s prosocial behaviour: A study on primary school students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(22), 12017.
- Warden, D., & Mackinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: An investigation of their sociometric status, empathy and social problem-solving strategies. *British Journal of Developmental Psychology*, 21(3), 367–385.
- Wentzel, K. (2015). Prosocial behaviour and schooling. *Encyclopedia of Early Childhood Development*. Retrieved June 10, 2019.
- Williams, K. E., & Berthelsen, D. (2017). The development of prosocial behaviour in early childhood: Contributions of early parenting and self-regulation. *International Journal of Early Childhood*, 49, 73–94.
- Wispe, L. G. (1972). Positive forms of social behavior: An overview. *Journal of Social Issues*, 28(3), 1–19.

- Worthington, R. L., & Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*, 34(6), 806–838
- Wu, H. T., Tseng, S. F., Wu, P. L., & Chen, C. M. (2016). The relationship between parent-child interactions and prosocial behavior among fifth- and sixth-grade students: Gratitude as a mediating variable. *Universal Journal of Educational Research*, 4(10), 2373–2385.
- Yong, A. G., & Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 9(2), 79–94.
- Yüceol, G., Aytaç, B., & Uçanok, Z. (2020). Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *Nesne*, 8(16), 82–94.

EK 1 - İLKOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN PROSOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ

Ölçek Maddeleri		Hiçbir Zaman	Bazen	Her Zaman
Yardım ve Destek				
1.	Kendisini yalnız hisseden arkadaşlarımla vakit geçiririm.			
2	Üzgün olan arkadaşımın kendisini iyi hissetmesi için çabalarım.			
3	Arkadaşlarımın yaşadığı zorluklara birlikte çözüm ararım.			
4	Arkadaşlarıma zor zamanlarında destek olurum.			
5	Sınıftaki arkadaşlarım etkinlikleri yaparken zorlandıklarında onlara yardımcı olurum.			
Empati				
6	Olaylar karşısında arkadaşlarımın duygularını anlarım.			
7	Arkadaşlarım mutsuz olduklarında sebebini anlamaya çalışırım.			
8	Arkadaşlarım kızgın ve üzgün olduklarında nasıl hissettiklerini anlamaya çalışırım.			
9	Sınıfta bir anlaşmazlık olduğunda çözüm bulmak için çabalarım.			
İş birliği				
10	Grup içinde arkadaşlarımla uyumlu çalışırım.			
11	Grup çalışmalarında arkadaşlarımın düşüncelerini dinlerim.			
12	Grup çalışmaları sayesinde sorunları daha kolay çözeriz.			
13	Grup çalışmalarına aktif olarak katkıda bulunurum.			
Samimiyet				
14	Arkadaşlarıma yardım ettiğimde mutlu olurum.			
15	Eşyalarımı arkadaşlarımla paylaşmak beni mutlu eder.			
16	Bildiklerimi arkadaşlarımla paylaşmaktan mutlu olurum.			
17	Arkadaşlarım başarılı olduklarında tebrik ederim.			